

վերով, աներկիւղութեամբ սկսաւ տասն տիկ ծեծել կենդանին իր գաւազանով. բայց թշուառաբար ձեռքէն անիւկայ թռչելով, ուրիշ ճար չմնաց ընելու. բայց եթէ շուտով մը աջ ձեռքովը քար մը գետնէն առնել, ու բռնամարտի մը պէս անով պաշտպանել զինքը, որպէս զի գոնէ գէմքը կարենայ գազանին ձեռքէն խալըսել:

Ազգրը նորէն վրան յարձակեցաւ, և իր հակառակորդին ձախ թւել խաժաւ. բայց Սիւարդ աջ ձեռքովը անոր ծամելէաց մէջ խոթեց իր բռնած քարը: Ատքը՝ արիաբար կենդանւոյն վիզէն բռնելով, ու յուսահատական թափով մը ուժ տալով՝ կռնրկի վրայ պառկեցուց զանիկայ, և բոլոր մարմնովը անոր փորին վրայ հեծնալով՝ թող չէր տար որ տեղէն շարժի: Այն վայրկեանին՝ շուները իրենց տիրոջմէն զրգուռելով՝ վազրին վրայ ինկան ու սկսան գլուխը խածնել, և Սիւարդ ալ կրցաւ իր թւել անոր ահաւոր ծամելիքներէն ազատել. սակայն աս շարժումներէն քարը վար ինկաւ, և կենդանին՝ որ վերջին ատիւնին կատաղութեամբ զայրացած էր՝ անոր ձախ ձեռքը խածնելն ու ջախջախելը մէկ ըրաւ: Սիւարդ արագութեամբ մը նորէն քարն առաւ աջ ձեռքովը, և վազրին գլխուն ու ականներուն անհաւատալի ուժով հարուածներ կու տար:

Կտրիճ՝ որսորդին միտքը եկաւ ան ատեն՝ որ գրպանին մէջ դանակ մը ունէր. բայց չկրցաւ հանել զայն գրպանէն ձախ ձեռքովը, որ խորտակած էր. և սկսաւ փնտռել թէ ուր ինկեր էր գաւազանը: Այն ալ չկրցաւ ձեռք ձգել. և առանց տարակուսի վազրը յաղթող պիտի գտնուէր ու պիտի պատուէր ձգէր զինքը, թէ որ շուները, զորոնք ինքը յուսահատ ձայնիւ օգնութեան կը կանչէր, վազրին չորս կողմը ժողվուելով և եռանդեամբ հետը կռուելով՝ իրենց հետ չզբաղեցնէին զանիկայ: Այնպիսով ժամ մը քաջաբար կռուելէն ետքը, արիւն քրտինք մտած, և թշնամոյն ճանկերուն ու ականներուն հա-

րուածներէն վիրաւորուած, վերջապէս կրցաւ Սիւարդ կռուոյն տեղէն փախչիլ. և գեռ 300 եւրո (կանգուն) տեղ չէր հեռացած անկից, երբ տեսաւ որ իր իրէք շուները կու գային:

Սիւարդ գեռ աւելի առաջ գնաց, և կալուած մը տեսնելով՝ մտաւ հոն, ուր ամէն կարելի դարման ըրին իրեն: Այլուածոյն բնակիչներէն քանի մը հոգի մէկ եղած՝ կռուոյն տեղը գացին. բայց չգտան վազրը, որ հեռացեր էր հոն տեղէն առանց ուղելու շարունակել կռիւը շուներուն հետ: Սիւարդի վերքերը թէպէտ բազմաթիւ ու վտանգաւոր էին, ի վերայ այսր ամենայնի առողջացաւ:

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեծանորի կատակերգութեան մեացորդները:

Մենանդր աթենացին, որ Վրիստոսէ 342 տարի առաջ ծնած է, հիմնագիր եղաւ Արեւելի մէջ նոր կատակերգութեան, և անով նախագաս կը համարուի քան զՎրիստոփանէս, որն որ երգիծաբանութեան կը ծառայեցընէր զթատրը: Արչափ որ անուն հանեց իր նախատիպ հանձարովն ու իր երկասիրութեանց կատարելութեամբը, այնչափ ալ բուռն և զօրաւոր թշնամիներ ունեցաւ. ասանկով իր շինած հարիւր և հինգ կատակերգութիւններէն ու թը հատը միայն պսակուեցան: Մենանդր Վրիստոփանէսի պէս համարձակախօս չէ պախարակելու կողմանէ. իրեն զուարճաբանութիւնները քաղցր, ախորժելի ու անմիաս են և վարպետութեամբ ու անզգալի կերպով մը դուրս կը հանեն մարդկանց թերութիւնները: Իր կատակերգութիւնները այսօրուան օրս բոլորովին կորսուած են, և դոյզն մնացորդներ միայն հասած են ձեռուրնիս, որոնց մէջ քաջ հեղինակի մը հետք կը նկատուի: Մենանդրի պէս մեծ բանաստեղծի մը վրայ գրելու շատ

նիւթ կայ . բայց մենք հոս գոհ կ'ըլլանք զնեւու միայն իր վերոյիշեալ մնացորդներէն ընտրեւագոյն խօսքերը :

Ա՛րդ ես . մի խնդրեր ուրեմն աստուածներէն որ նեղութիւններէ խալըսեն զքեզ . հապա խնդրէ միայն կարողութիւն համբերելու ամենայնի . որովհետեւ թէ որ կ'ուզես ամէն ցաւերէ ազատ ըլլալ , ըսել է որ կամ աստուած ըլլալ կ'ուզես և կամ մէկէն մեռնիլ : Ահա ինչ որ քու թշուառութեանցդ վրայ գոհ ըլլաս՝ ուրիշներուն քաշածները դիտելով :

Հիւանդ մարմինը բժշկի մը կարօտ է . հիւանդ հոգին ալ բարեկամի մը կարօտ է , որովհետեւ քաղցր խօսակցութիւն մը կը բժշկէ վիշտերը :

Ա՛յ որ մէկէն 'ի մէկ կը հաւտայ զըրպարտութեանց՝ ինքն ալ չար մարդ մըն է , կամ տղու խելը ունի :

Ա՛յ որ անձին ախտերը աղէկ կը տեսնայ , ու Ամբիւլուս : Բայց երբոր մերձաւորը պակսութիւն մը ընելու ըլլայ , ամէնքը կը տեսնան զան :

Թէ որ աղէկ մտածուելու ըլլայ , մարդուս բնութեան մէջ քան զամենայն վիշտս մեծագոյն վիշտը տխրութիւնն է :

Որովհետեւ միտքդ դրեր ես որ կարգուիս , գիտցիր որ շատ երջանիկ կ'ըլլաս՝ թէ որ քիչ մը միայն թշուառ ըլլաս :

Ա՛յ լար մեռեալները . ինչ բանի կու գան արցունքները անոնց , որ անզգայ ու անկենդան են :

Արբոր ծեր մը խորհուրդ կու տայ ուրիշ ծերու մը , գանձ մըն է որ կու գայ կը դիզուի ուրիշ գանձու մը վրայ :

Արբոր բան մը չես դիտեր ու կ'ուզես սորվիլ զայն ուրիշէ մը , մի մոռնար որ աշակերտի մը առաջին պարտքը՝ լռութիւնն է :

Թէ որ կախարդը ուրիշները ազատեր է աս հիւանդութենէն , ինչպէս կ'ըլլայ որ նոյն իսկ ինքը կը մեռնի այն հիւանդութեամբն՝ ուսկից զուրիշները խալըսեր է :

Ինչպէս դժուարին է սուտ զուրցելը , Աղքատին բերնին մէջ ճմարտութիւնը յարգ չունի :

Գիւղական կենաց մէջ նոյն իսկ գառնութիւնները քաղցրութիւն մը ունին :

Լարկութիւնն ու զինին կը յայտնեն բարեկամաց իրենց բարեկամներուն բնաւորութիւնը :

Այս շատ ստացուածք ունիմ , և բոլոր աշխարհք ինծի հարուստ կ'ըսէ , բայց ոչ որ զիս երջանիկ կը կոչէ :

Արբոր աղքատ ու կարգուելու բաղձացող մարդ մը կնիկ մը կ'առնէ , որ ստակ ունի , այնպիսին չէ՝ կնիկ մը չառնէր , հապա ինքըզինքը կնկան ձեռքը կու տայ :

Այն մարդն որ ընտրուած է իր քաղաքակցացը հրամայելու , պէտք ունի ոչ այնպիսի ճարտասանութեան մը՝ որ նախանձ կը շարժէ , այլ այնպիսի ճարտասանութեան մը՝ որուն հետ կը միանայ ազնուութիւնը :

Ա՛յ երիտասարդ , ինծի անանկ մը կ'երևայ որ չես ըմբռներ թէ ամենայն բան իրեն յատուկ թերութիւնն ունի որ կ'ապականէ զինքը և թէ յինքեան կը կրէ իր եղծման սկզբնապատճառը : Ինչպէս նայէ՝ երկաթն ունի իր ժանգը , մեր զգեստները ցեյն ունին , փայտը իր որդն ունի որ կ'ուտէ զինքը : Այնպէս և միշտ՝ մաշած է , կը մաշի և պիտի մաշի այն մարդն՝ յորում կը գտնուի նախանձ , չարագոյնն քան զամենայն պատուհասս , յոռի հոգւոց զըզուելի կիրքը :

Ա՛րդ մը որ սրտին վրայ խիղճ մը ունի , ամենէն յոռիդուն մարդն ալ ըլլայ , իր խղճմտանքը զինքը ամենէն վախկոտ մարդը կ'ընէ :

Այս ոչ երբէք նախանձեր եմայն հաբուստին վրայ , որն որ բան մը չ'ալայլեր :

Այրը իր զաւակները աւելի կը սիրէ՝ քան թէ հայրը . որովհետեւ գիտէ ինքը որ իր որդին է իր զաւակը , ուր ընդ հակառակն հայրը իր կողմանէ կը հաւտայ միայն :

Ա՛յ մտածեր թէ արդեօք քեզի խօ-

սողը երիտասարդ է . այն նայէ միայն թէ արդեօք խոհեմ մարդու խօսքեր են ըսածներս :

Վամանակի երկայնութիւնը , որ ամէն ուրիշ բանէ զմեզ կը մերկացնէ , զիմաստութիւնը կ'ամրացնէ 'ի մեզ :

Ենթ որ երջանիկ կ'երևան՝ արտաքուստ փայլ մը ունին , բայց ներքուստ ուրիշ մարդկանց կը նմանին :

Եղուոր մարմին մը գէշ հոգևով մը՝ աղուոր նաւ մըն է գէշ ղեկավարով մը :

Եւ ամէն մարդն որ գէշ անուն ունի և փոյթը չէ , յայտնի նշան մը կու տայ իր բոլորովին ապականեալ ըլլալուն :

Ա . Բարկութիդ բռնէ : — Բ . Եւ , հայր իմ , կ'ուզեմ բռնել . որովհետեւ բարկութիւնը ոչ երբեք օգուտ մը բերած է մէկուն :

Եւ և կեցիր , ով տղայ . լուութիւնը անթիւ առաքինութեանց տէր է :

Եւ երիտասարդն որ չպահեր իր մայրն իր ձեռաց աշխատութեամբը , ընծիւղ մըն է առանց պտղոց , անօգուտ իր արմատին :

Եւ արդ ես . այս միայն բաւական պատճառ է որ դու թշուառ ըլլաս :

Հօր ներողութիւնը կ'ուղղէ զորդին :

Եւ Լութենէ աւելի օգտակար բան չկայ :

Եւ չպիտի ջանք պէտք է բարկութիւնը բռնելու համար :

Եւ նշ բանի կու գայ աղէկ խօսիլդ , երբ գէշ կը մտածես :

Եւ մէնքը պատկառանքը կորսնցուցեր են , ալ մարդ չկայ որ ամբնայ :

Եւ արդ պէտք չէ երկրպագութիւն ընէ այն բաներուն՝ որ իրմէն ալ վար են , և արուեստագէտը իր ձեռակերտէն աւելի մեծ է ' :

Եւ ժուարին է , ով Փանիաս , քիչ ժամանակուան մէջ հին սովորութիւն մը վերցնելը :

Եւ կարծիքս այն չէ որ մարդ իր

Սրբոյն Յուստինոսի Զփագութեան մէջ կը գտնուի այս կոչմանը , որ հեթանոսի մը բերնէն մեծ վնասութիւն է կուտալու թեան անտեղի ըլլալուն :

գաղտնի թշուառութիւններն յայտնէ . ընդ հակառակն ես կ'ըսեմ որ միշտ պէտք է ծածկել զանոնք :

Եւ ատ տխրալի բան է տեսնելը մարդ մը որ ճարտասանութեան ձիրքն ունի ու իր ճարտասանութիւնը սնտոի խօսակցութիւններու կը գործածէ :

Եւ ամէն կողմանէ աղէկ մտածելով , լաւագոյն է քաղցր կեանք մը անցընել քիչ բանով՝ քան թէ տխրութեամբ ապրիլ շատ ստացուածքով , և առանց հոգի աղքատութիւնը աւելի աղէկ է՝ քան թէ առանց ուրախութեան հարստութիւնը :

Եւ պզտիկ ընծաները , երբոր մեծը տուող չկայ . որովհետեւ քիչ առնելը հազար անգամ աւելի աղէկ է՝ քան թէ չառնելը :

Եւ իսկ ան ատենն որ ստուգապէս գիտնաս այն բանն որ ուրիշը կ'ուզէ ծածկել քեզի , մի իմացըներ իրեն թէ ամէն բան գիտես . վասն զի մարդս կ'իրք կրնայ ելլալ տեսնելով որ իր գաղտնիքը յայտնուեր է :

Եւ երբոր մեզմէ մէկը հոգերէ ազատ կեանք մը կ'անցընէ , իր երջանկութիւնը Բաղդէն եկած չսպեր . բայց երբոր նեղութեանց ու վիշտերու մէջ իյնայ , յանցանքը Բաղդին կու տայ :

Եւ գահ մարդը ազատ մարդ չէ :

Եւ իշէ միշտ որ մարդ ես դու :

Եւ ստուած ոչ երբեք խուլ է արդարացի խնդրուածքի մը :

Եւ երբեք չար մարդ մը կը խոստովանի թէ չար մարդ է :

Եւ որ գերի ծներ ես , սիրէ տէրդ :

Եւ ջողութեանց ժամանակ վայելուչ է որ յիշես զԵստուած :

Եւ իր կու անգամայն յանցանքն ընելը՝ իմաստուն մարդու գործք չէ :

Եւ միտները ան ատենն ալ կը խնտան՝ երբոր խնտալու բան մը չկայ :

Եւ արդու է ոչ օժտի մը հետ , այլ կրնա կան մը հետ :

Եւ քաղցր կեանք մը անցընելը ոչ ծոյլերուն տրուած է՝ ոչ մոլիններուն :

Եւ մուսնութեան լծոյն տակ՝ ալ ազատութիւն չկայ :

Ստակ ունենանք, բարեկամ կը ստանանք :

Բարեկամներուդ թշուառութիւնները իբրեւ քու անձիդ թշուառութիւնները սեպէ :

Նոյն ու կանայք անանկ բարկութիւններ ունին՝ որ իրարու հաւասար են :

Բժոխը ուժ ունի, բայց իմաստութիւն չունի :

Սարդ մը չկայ բոլորովին երջանիկ :

Թէ որ խոհեմ ես, ամէն բան կը յաջողի քեզի :

Լուծիւնը դառնագոյն յանդիմանութիւնն է :

Բնութեամբ ամէն տեղ է և ամէն բան կը տեսնայ :

Սարմնոյ սէրը հոգւոյն մահն է :

Նովուն ալիքները բարկացող հոգւոյ պատկերն են :

Իմաստունը պէտք է միշտ հպատակի օրինաց :

Բժէն ապերախտ մարդ չար մարդ է :

Շատ երջանիկ մարդիկներ կը ճանչնամ, որոնք իմաստուն չեն :

Տիրութիւնները հիւանդութիւն կը ծնանին :

Պաշտ կը խօսիս, և մտիկ չես ըներ . քու գիտութիւնդ սորվեցուցած կ'ըլլաս, բայց իմիս սորված չես ըլլար :

Պիտուններէն աւելի գիտուններ ալ կան, և դարձեալ անոնք ալ երբեմն կը խաբուին :

Սարդիկ կան որ զեղխութեամբ կ'ապրին, որոնք համար աւելի դժուարին է իրենց վաստըկածը պահելը՝ քան թէ նոր հարստութիւն վաստըկիլը :

Կը շարունակուի :

Անդար, արաբացի քերթոսած :

Իրաւամբ ըսին որ արաբացի քերթողք իրենց երկրին առաջին պատմիչները եղան . և ասոնք իբրեւ կանգնիչ հանդիսացան ընդհանուր լեզուի մը : Բոնց տաղերը ամէն դին բերնէ բե-

րան պատմուելով՝ իւրաքանչիւր բառից յայտարար գաղափար մը տուին . երբոր շատ ցեղեր այլ և այլ բացատրութիւն կու տային նոյն մտածման, բանաստեղծից ընտրածը կ'ընդունուէր . և ասանկով Իրաբացւոյ լեզուն կամաց կամաց ձևացաւ : Երբ միջոցին իմացուեցաւ նաև քաղաքականութեան օգուտները, երկասիրութեանց հանձարոյ պէտք եղած համարումը տրուեցաւ, որ ինչուան այն ատեն միայն քաղաքական յաղթանակաց կը տրուէր : Երբ հանուր ժողովքներ հաստատուեցան, որոնք մէկզմէկ ճանչնալու ու սիրելու կը ծառայէին : Եւ ժողովքները, որ ()բազ, Սաչնա, և Շուլէլ-Սէճազ (որ Իրաֆադ լերան ետին կ'իյնայ) քաղաքներուն մէջ կ'ըլլուէին, բանաստեղծութեան ահուժ մըն էին . և թէպէտ պարզութիւն մը կը տիրէր հոն, բայց նաև պատկառելի էին, ինչպէս ողիմպիական խաղերը : Եւ էին ունկընդրաց շրթունքը և մտքերնին ամփոփեալ . և ահա խրոխտ քաղաքով մարտիկ մը առաջ կու գար . ոչ պատուոյ նշան մը և ոչ ալ զարդարանք մը վրան կ'երևնար որ ըսես թէ մեծ աստիճանի անձ մըն է, և սակայն ամենուն աչքը անոր վրայ էր : Եւրոբի մը վրայ կ'եւէր, և հոն քաղցր ձայնիւ և միայն քերթողական ներշնչութեամբ և կամհրաշալի յիշողութեամբ մը ամբողջ քերթութեամբ մը կ'արտասանէր : Երբեմն կ'երգէր իր արիական գործքերը, և իր ազնուական սերունդը . երբեմն վրէժխնդրութեան հաճոյքը կը նկարագրէր, մերթ հիւրասիրութեան քաղցրութիւնը, մերթ ալ արիութիւնը, միշտ պատիւը : Սրիշ անգամ կը ստորագրէր բնութե հրաշալիքը, անապատին միայնութիւնը, աւազի վրայ ծաղկազարդ սիրելի դաշտերը, վրին արագընթացութիւնը : Բժնքը անոր բերնին նայելով՝ ամէն տեսակ զգածմանց մէջ կ'ընկըմէին, զորոնք բանաստեղծը կ'ուզէր ազդել իրենց . երբեմն դիւցազին դժբաղդութեան նկարագիրը՝ անոնք երեսին վրայէն զարմանք կը ցոլացնէր, և